

PROF. DR. NİKOLAY ALEKSANDROVIÇ BASKAKOV'UN HAYATI VE TÜRKOLOJİ BİLİMİNE HİZMETLERİ

Nuri YÜCE

Rus türkologlarından değerli meslektaşımız Nikolay Aleksandroviç BASKAKOV 9 (22) Mart 1995'te 90 yaşını doldurdu.

Sovyetler Birliği döneminde yetişmiş olan BASKAKOV, öyle bir dönemde partiden, politikadan ve politikacılardan uzak kalan, buna rağmen kendi emeği ve başarısıyla gönül verdiği türkoloji bilim alanında doruğa ulaşarak saygı ve sevgi kazanan, sağlam bir karakter örneği, pek çok yetenek ve hünerleri şahsında birleştirebilen çalışkan ve müstesna bir insandır.

I. BÖLÜM

BASKAKOV'UN HAYATININ ANA ÇİZGİLERİ VE KONKRE TÜRK DİLLERİ ÜZERİNE SONUÇLAR

Nikolay Aleksandroviç BASKAKOV'un faaliyetleri ve hayatının önemli tarihleri kendi notlarına göre¹ şöyledir:

Nikolay Aleksandroviç BASKAKOV, 9 (22) Mart 1905'te Vologoda (şimdiki Arhangel'sk) ilinin Sol'viçegodsk şehrinde Yerel İdare Meclisi üyesi bir ailenin çocuğu olarak doğdu. 1908'de babasının görevinin değişmesi sebebiyle ailesi Vologoda ilinin Gryazevets şehrine taşındı. 1915'te Vologoda Aleksandr Blagoslovenniy Klasik Erkek Lisesinin 1. sınıfına başladı.

¹ БАСКАКОВ, Николай Александрович: *Я сделал все, что мог...* (Биобиблиографический очерк 1930-1990). Редактор К. К. Конковаев. Бишкек 1995. 81 с. 8. (Тираж 100). Даты биографии с. 71-79.

Hayatının o yıllarında, ilginç bir olay onun sonraki yıllarda seçeceği bilim dalının ilk kıvılcımını tutuşturdu: Vologoda Klasik Erkek Lisesinin ilk sınıflarında 1914-1915 yıllarında öğrenciyken, evde babasının Türkiye'den yeni gelmiş aile dostu olan bir diplomatla sohbeti esnasında, o diplomatın Cidde'de konsolos olarak bulunduğunu ve o ülkenin ahâlisinin hayatı hakkında anlattıklarını tesadüfen dinledi. Onun anlattıkları genç BASKAKOV'un o kadar ilgisini çekti ki, daha üçüncü sınıftan itibaren Doğu ve onun ekzotiği hakkında çok şeyler okumaya başladı. Bunun da ötesinde diğer dillerin harflerine benzemeyen acayip bir yazma üzerinde Türk dili ile meşgul oldu. O sıralarda Türkler hâlâ Arap harflerini kullanıyorlardı. Herhalde bu ilk etkilenmelerden dolayı genç BASKAKOV, –seyyah mı, diplomat mı, veya bilim adamı mı– nasıl bir kimse olacağını bilmeksizin, gelecekteki faaliyet alanını böylece belirlemiş idi.

İşte bu ilk ilgi ve etkilenme BASKAKOV'un ileride nasıl bir meşgale ve meslek seçeceğinin de başlangıcı oldu.

O bir yandan bu tür yeni heyecanlarla haşır neşir olurken bir yandan da yapması gereken tahsilini sürdürdü. 1916'da yeni açılan Gryazovetsk Erkek Lisesine geçti. 1918'de Gryazovetsk Mûsikî Okulunun piyano sınıfına girdi; aynı dönemde liseden çevrilmiş olan ikinci dereceli Meslek Okuluna da devam etti.

1919'da Tüketiciler Cemiyeti bürosunda yazıcı olarak işe alındı; aynı yıl içinde kızılorduya katıldı ve 6. Ordunun Bazis'teki eşya ambarında görev aldı. 1920'de Sağlık Bakanlığının il şubesine geçti. 1921'de Sağlık Bakanlığı il şubesinin emriyle Gryezovetsk ilinin bütün eski hastahanelerinin planlarını çıkarmak üzere çizimcilik [=desinatörlük]² görevine nakledildi.

1922'de orta okulu³ bitirdi ve [iki yıllık bir okul olan] Gryazovetsk Pedagoji Teknikumuna girdi. Yazın, eski Korniliyevo-Komel'sk Erkek Manastırında bulunan Gryazovedsk dinlenme tesislerinde yazıcı olarak çalıştı.

1923'te Moskova Şarkiyat Enstitüsüne girmeye çalıştı, fakat kabul edilmedi. Moskova'dan dönüşünde Pedagoji Teknikumundaki öğrenimine devam etti.

1924'te "*Allah var mı ve din gerekli mi?*" konusundaki bir oturuma katıldığı için Pedagoji Teknikumundan çıkarıldı; Vologoda Pedagoji Teknikumuna girdi, fakat aynı gerekçeyle oradan da atıldı. İlbaharda Ukrayna'da Çerkass şehri yakınındaki Sosnovka köyüne gitti; orada özel matematik ve mûsikî dersleri vererek yaşadı. Sonbaharda Leningrad'a gitti ve Leningrad Üniversitesi Şarkiyat Fakültesine veya Yenukidze Çağdaş Şark Dilleri Enstitüsüne girmek için sonuçsuz kalan gayretlerden sonra (Petrov adasında San-Gali) Halk Eğitimi Devlet

² Köşeli parantez içinde [...] yazılmış olan kelime(ler), parantezden hemen önce veya sonra bulunan(lar)ın açıklaması veya çevirisidir. [N. Y.].

³ Средняя школа Rusya'da ilk, orta ve lise öğretiminin bir arada yapıldığı okul. [N. Y.].

Enstitüsüne alındı; aynı zamanda (Kamennostovski bulvarındaki) Birinci Devlet Güzel Sanatlar Stüdyosunun piyano sınıfına dinleyici olarak alındı. Yine bu dönemde (Başoy [=Büyük] caddedeki) "Geptaħor" Bale Stüdyosunda piyano ve eşlikçi bakımında görevlendirildi. O. N. Yesaulova'dan piyano ve Prof. İ. T. Nazarov'dan kompozisyon dersleri aldı.

1925 İlkbaharında Leningradprofobr'da Moskova Devlet Üniversitesi sınavına girdi. MGU [=Moskova Devlet Üniversitesi]nin ve Pokrovski adına [kurulmuş olan] (şimdiki Lomonosov) Tarih-Etnoloji Fakültesinin Etnografya Bölümüne kaydoldu. Yazın, Devlet Bankasının Gryazovetsk Şubesinde hesap elemanı olarak çalıştı; sonbaharda ise Moskova'ya taşındı. R. Gliyer'in başkanlığındaki komisyon önünde Rubinstein Kardeşler (adına Merzlyakovsk sokağında kurulmuş olan) Mûsikî Teknikumu sınavına girdi ve Prof. Veyss'in sınıfına alındı. Fakat öğrenim ücretininin fazlalığı yüzünden devam edemedi. Kışın S. L. Tolstoy, P. G. Çesnokov ve V. V. Paşalov yönetiminde Devlet Mûsikî İlimleri Enstitüsünün (= GİMN) mûsikî-etnografi kursuna devam etti.

1926'da birinci sınıfı bitirince Fakülte Dekanlığı tarafından Prof. A. N. Maksimov ve V. A. Gordlevski'nin tavsiyeleri üzerine Karakalpak ASSC'ne pratik yapmak için gönderildi.

1927'de Fakültenin Etnografya Bölümü meclisine öğrenci temsilcisi seçildi. (Pokrovskiy Kapıları semtindeki) "Mayak" filmcilik stüdyosunda piyanocu-illustrasyon-ressam olarak çalıştı.

1928'de MGU (=Moskova Devlet Üniversitesi) Etnografya-Arkeoloji Müzesine eleman olarak alındı. Türk Filolojisi Bölümü tarafından Uygur, Kırgız ve Kazak dilleri, Karakalpaklar ve Hârizm Özbeklerinin etnografyası, dili ve folkloru üzerine malzeme toplamak için Kazakistan'a, Kırgızistan'a ve Özbekistan'ın Hârizm vilayetine gönderildi.

1929'da Moskova Devlet Üniversitesi Tarih-Etnoloji Fakültesinde, Türk kavimlerinin tarihi, arkeolojisi, etnografyası, dili, folkloru ve edebiyatı üzerine ihtisasını bitirdi ve Türk Filolojisi Bölümünde V. A. Gordlevski'nin yanında kaldı. Merkezî Halkiyat Müzesine (B. M. Sokolov'un yanına) ilmî görevli olarak alındı; Müze tarafından, Karakalpakların ve Hârizm Özbeklerinin ağızları, folkloru ve etnografyaları hakkında malzeme toplamaya devam etmek için Karakalpak ASSC'ne ve Özbekistan SSC'nin Hârizm Vilayetine gönderildi. Aralık ayında MGU (=Moskova Devlet Üniversitesi) Tarih-Etnoloji Fakültesinin Görsel [=Tasvirî] Sanatlar Bölümü 3. sınıf öğrencisi N. V. Torçinskaya ile evlendi.

Baskakov, bu yıllara ait intibalarını şöyle anlatıyor:

"Rus tarihinin zor yılları beni, insanın hayat çizgisini seçtiği zaman diliminde yakaladı. Ben faal bir içtimaiyatçı olmak istemiyordum. Çünkü o sıralarda o kadar

kötülük, gaddarlık ve haksızlık, dolayısıyla benim paylaşamayacağım şeyler görmüştüm ve herkesten bağımsız olmaya ve her türlü şer ve zorlamadan hiç olmazsa kısmen tecrit olmamı sağlayan bir ilimle uğraymaya meylettim. ///. Daha sonra Moskova Üniversitesini, filolog-doğu bilimleri uzmanı olarak bitirince, kendimi türkolojiye, sadece Türk dillerinin az araştırılmış olmasına yönelik kalmayarak, aynı zamanda Rusya'nın geri kalmış halklarının eğitim seviyesinin yükseltilmesi hususunda cemiyete fülen de çok yararlı olacak olan bu ilme adadım".

"O zamanlar, babamın benim neden böyle —onun ifadesiyle misyonerimsi— bir ihtisas seçtiğim hususundaki sorusuna şöyle cevap verdiğimi hatırlıyorum: Bu ilim bana, sadece hiçbir ideolojik çerçeveye sınırlandırılmamış araştırmalarla meşgul olmayı değil, aynı zamanda benim bulunduğum o cemiyette, o şartlarda, o zaman adlandırıldığı üzere tek "genel çizgi"den bir derece bile ayrılmanın mümkün olmadığı merhametsiz 1920'li 30'lu ve daha sonraki yıllarda tamamiyle serbest ve bağımsız olma fırsatını da sağlıyor. Yeri gelmişken, uygulamanın da gösterdiği gibi, benim ilim alanımda da gene başta "marksizmin" daha sonra ise "dil üzerine Stalinci eğitimin" çerçeveleri çizilmişti. Fakat bunları, yazının mahiyetini bozmayan önemsiz iktibas ve göndermelerle atlatmak mümkünüdü".

"Babam sadece benim bu delillerimi tasvip etmekle kalmadı, üstelik herhangi bir guruplaşmaya, aynı zamanda çeşitli enstitü, kurum ve benzeri yerlerde çalışanlar için daima karakteristik olan her türden cemiyetlere girmemek, fakat her zaman bağımsız olmak ve "kendi çizgimi" yürütmek, yani sadece dürüst bir insan olmak hususunda haklı bir tavsiyede bulundu".

"—Meslektaşlarım" tarafından gayet sık yapılan ihbarlar, imzasız mektuplar ve açıkça karşı koymalara rağmen—, kendi tutumlarım ve babamın tavsiyeleri, benim, yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da kabullenilmiş bazı başarılarla ulaşmamı sağladı".

"1926 yılından bugüne kadar, bütün çalışma sürem içerisinde, yani yaklaşık 65 yılda, herhangi bir teşvik, teşebbüs, rica, meselâ SSCB Bilimler Akademisi veya diğer akademilere üye olabilmek için gereken iyi hal tercümelere ve diğer belgeler olmadan, kesinlikle benden bağımsız olarak, nasıl diyeyim, "kendiliğinden" bana [adları ve tarihleri aşağıda kronolojik sırada belirtildiği üzere] bazı unvanlar layık görüldü: Bunlar:"

"1. Yurt içinde: RSFSC⁴, Türkmenistan SSC⁵, Kazakistan SSC ve Karakalpak ASSC⁶ Emekdar İlim Hâdimi unvanları; 2. Yurt dışında: Büyük Britanya ve İrlanda Kraliyet Cemiyetinin (Londra), Ural-Altay Cemiyetinin

⁴ RSFSC =Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti.

⁵ SSC =Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti.

⁶ ASSC =Autonom [=Özerk] Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti.

(Hamburg), Türk Dil Kurumunun (Ankara), Fin-Ugor Cemiyetinin (Helsinki), Polonya Şarkiyatçılar Cemiyetinin (Varşova), Körösi Csoma Cemiyetinin (Budapeşte) fahrî üyelikleri; İndiana Üniversitesi (ABD) ödülü ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, Cumhuriyetin kuruluşunun 50. yılı ödülü, v.b."

"Bütün bu fahrî unvanlar ve bizim Türk dilli cumhuriyet ve vilayetlerin çok sayıdaki çeşitli diploma ve belgeleri benim için, seçtiğim yolda emeğimin, faaliyetimin yararlılığının kabullenilişi olarak, parti sorumluluğundan, "üstlere karşı saygıda kusursuzluk"tan, "dünyanın en güçlü ilim büroksasisi"ndeki dalkavukluklardan, meselâ Akademi üyeliğine seçimlerde olumlu sonuçlar için gerekli olan "bizim adam" torpiline ihtiyaç duymaksızın çok daha değerliydi".

"Aynı zamanda, günümüzde bazı bilim adamlarının ahlak normlarının da, daha iyisini aratacak şekilde olduğunu söylemek gerekiyor. Nitekim her şeyden önce, birtakım çağdaş araştırmacıların eserlerinde, bir kural olarak, öğrenilen meselelerin tarihî kronolojisi ve ele alınan konuda o güne kadar yapılmış olanların mirası hiç bulunmamaktadır; sadece, müellifleri aynı ilmin bürokrasisinde herhangi bir vazife işgal eden ve çalışmayı yapan elemanın da kendisiyle ilgili bulunan edebiyattan yararlanıyor".

"İşe yararlılık derecesiyle ilgili olmayarak, "gerekli adam"ın bazan çok zayıf çalışmaları övgüyle anılıyor ve sözkonusu probleme doğrudan münasebeti olan, ama ilmî rehberliğin işine gelmeyen bilginlerin eserleri hiç dikkate alınmıyor. Hattâ daha da ileriye gidilerek, rehberliğin işine gelmeyen müelliften iktibas ve ona göndermeler hiç tavsiye edilmeyerek, bu müellifin şöhretinin anonim yazılarla aşağılanması hadiseleri de olmuştur. Çok sık olarak müellifler, kendi hâmelerinin yararına, onların hasımlarının çalışmalarındaki hükümleri bozmuş, daha sonra bunları öldürücü eleştiriye maruz bırakarak, bu yolla işlerine gelmeyen ve arkalarında akademik müdüriyetten yüksek himayeciler bulunmayan araştırmacıların faaliyet ve ilmî onurlarını itibardan düşürmüşlerdir".

"Bizim kurum ve üniversitelerimizdeki ilmî çalışmanın bütün bu zorluklarını, bu satırların yazarı da yaşamak zorunda kaldı."

İşte bütün bu zorluklara rağmen, Baskakov, babasının vasiyetlerini de dikkate alarak doğru bildiği yolda ilerlemeye ve inandığı doğrultuda çalışmalarına devam etti.

1930'da Moskova Devlet Üniversitesi Türk Filolojisi Bölümü tarafından staj için Karakalpak ASSC'ne gönderildi. Orada, Halk Eğitimi⁷ İl Şubesinde [=Millî Eğitim Müdürlüğünde] ilmî görevli ve Karakalpak ASSC'nin Yeni Alfabe Komitesinde sorumlu sekreter oldu. İlkbaharda, Bütün Kazak Bölgesel Araştırma

⁷ O tarihlerde Sovyetler Birliğindeki Halk Eğitimi, Türkiye'deki Milli Eğitim Bakanlığı gibi aynı görevleri yürüten devlet kuruluşudur. [N. Y.].

Kurultayına *Karakalpakları tetkik tarihi* adlı bildiriyle katılmak için Alma-Ata'ya gönderildi. Karakalpakistan Bölgesel Araştırma Müzesi ve Karakalpak ASSC İlmî Araştırmalar Enstitüsü [ve şubelerinin] yapılanmasına iştirak etti.

Baskakov, o yıllara ait intibalarını da şu cümlelerle dile getiriyor:

"Bilim, bence, daima her şeyden önce, bir yandan tahlîlî (analitik) ve terkîbî (sentetik) araştırmaları, öte yandan da nazarî (teorik) ve tatbikî (pratik) çözümleri birleştirmek mecburiyetindedir. Araştırmacı, münferit kesin olayları tahlil etmeli, onları çeşitlerine ayırmalı, daha sonra genelleştirme yapmalı ve alınan neticeye dayanarak araştırılan her mevcut mesele hakkında esaslı sonuçlara geçmeli ve bu silsile ile nihayet, umumi teoriye gelmelidir".

"Türk dillerinin özelliklerinin öğrenilmesine benim katkım, aynen bu silsile ile, yani sıralama yöntemine göre, Türk dillerinin tarihî ve tipoloji manzara içerisinde nasıl bir biçim arzettiklerini öğrenmeye çalışmak oldu".

"Üniversitede V. V. Bartol'd, V. A. Gordlevskiy, U. K. Trutovskiy gibi bilim otoritelerinin ve bir çok diğer âlimlerin dersleri, konunun genel tarihî kronolojisi ve türkolojinin bütün temel problemlerinin öğrenilmesinin sonuçlarının biriktirilmesi bana, bütün bundan önceki tecrübeyi genelleştirmemde yardımcı oldular; fakat benim çalışmaya başladığım o 1920'li 30'lu yıllar, temel problem olarak, her şeyden önce, yazının pratik meselelerinin işlenmesini: [yani] alfabeyi, imlâyı, ses bilgisini, terminolojiyi, teferruatlı grameri, konkrete dillerin tedris usullerini ve dil kuruculuğu denen şeyin daha başka sorunlarını ortaya koyuyordu. Bundan dolayı ben, Moskova Üniversitesini bitirip, bu üniversitenin Türkoloji Bölümü tarafından staj için Karakalpak ASS Cumhuriyetine gönderilince, folklor metinlerinin yazılması ve Karakalpak dilinin gramerinin ve kelime hazinesinin öğrenilmesiyle birlikte, aynı zamanda dil kuruculuğu meseleleriyle karşılaştım ve önce SSCB Merkezî İcra Komitesi yanında Umumittifak Merkezî Yeni Alabe Komitesinde, bunu müteakip, daha sonraları "SSCB Bilimler Akademisi Dil ve Düşünce Enstitüsü"ne çevrilen ve şimdi "SSCB Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü" adını taşımakta olan Dil ve Elyazmaları Enstitüsünde baş ilmî görevli olarak çalıştığım bütün süre içerisinde, dolayısıyla 60 yıldan fazla bir zamanda bu meseleyi bırakmadım. 1920'li yıllardan 40'lı yıllara kadar hâlihazırda mevcut edebî Türk dillerinin hemen hepsinin alfabe ve imlâsının hazırlanması ve dil kuruculuğunun diğer meselelerine katıldım. Ama bu problem, yani alfabe lâyihaları, imlâ ve telâffuz kuralları, terminoloji v.b. hakkında özel araştırma ve makalelerim sadece Karakalpak, Nogay, Kazak, Uygur, Altay, Hakas, Şor, Karaim ve Tatar dilleri üzerine yayımlandı. Diğer Türk dillerine gelince, benim katkım, mevcut projelerin müzakeresi, değişik meselelerde fikirlerimin ve tekliflerimin ibrazı v.s. ile sınırlı kalıyordu".

Baskakov 1931'de Karakalpakistan SSCB İlmî Araştırmalar Enstitüsü aslı üyeliğine (hoca olarak) kabul edildi ve aynı yerde Etnoloji-Linguistik Seksiyonu başkanı oldu. Karakalpakistan ASSC Merkezi İcra Komitesinin fahrî diplomasıyla taltif edildi. Sonbaharda Moskova'ya döndü. Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesinde millî problemlerin ve sömürgecilik meselelerinin öğrenilmesi amacıyla, İlmî Araştırmalar Birliği Dilbilimi Komisyonuna ilmî araştırmacı olarak alındı; *Uygurca-Rusça Sözlük* ve *Uygur [dili] Grameri* hazırlamak üzere oluşturulan ekibe başkan tayin edildi (Hazırlanan bu her iki kitap 1939'da yayımlandı). Aynı yılın Aralık ayında Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi Millî Diller Bölümüne doçent olarak alındı. MGU [=Moskova Devlet Üniversitesi] Türk Filolojisi Bölümüne gelince, Tarih-Etnografya Fakültesinin kapatılmasıyla, o da [ait olduğu fakülteyle birlikte] ortadan kaldırıldı.

13 Mart 1932'de, Milliyetler Merkezî İlmî-Araştırmalar Pedagoji Enstitüsüne sözleşmeli baş ilmî uzman olarak alındı. İlk kitabı olan *Краткая грамматика каракалпакского языка* [=Karakalpak dilinin kısa grameri. Turtkul' 1931-1932). yayımlandı. Aynı yıl oğlu Aleksandr doğdu.

1933'te ЦНИПИИ [=Milliyetler Merkezî İlmî-Araştırmalar Pedagoji Enstitüsü] tarafından bir ilmî araştırma gezi grubu içinde millî okullarda ana dili öğrenimini incelemek üzere Kırgızistan SSC'ne gönderildi.

1934'te RSFSC Yeni Alfabe Merkezî Komitesine (ЦК НА РСФСР) bilim üyesi oldu. ЦК НА РСФСР ve ЦНИПИИ [Milliyetler Merkezî İlmî-Araştırmalar Pedagoji Enstitüsü] tarafından dil yapımı meselelerini ve millî okullarda ana dili öğretimi sorunlarını incelemek için Kazakistan ve Kırgızistan'a gönderildi. O yıl içinde, yine aynı maksatla Oyrot Özerk Bölgesine gönderildi.

1935'te RSFSC Yeni Alfabe Merkezî Komitesi (ЦК НА РСФСР)'nin ortadan kaldırılmasıyla SSCB Merkezî İcra Komitesi (ЦИК) nezdindeki Umum İttifak Merkezî Yeni Alfabe Komitesi (БЦКНА)'ne baş ilmî uzman olarak nakledildi. Nogay yazı dilinin oluşturulmasının gerekliliği meselesinin çözümü için SSCB ülkelerinde Nogayların yaşadıkları bütün bölgelere gönderildi. —Üç ay süreyle Astrahan iline, Dağıstan ASSC'ne, Krasnodar iline, Kırım Tatarları ASSC'ne ve daha başka yerler[de incelemeler yaptı]—. Tiyatro Sanatları Devlet Enstitüsü (ГИТИС)'ne millî stüdyolar danışmanı ve Karakalpak dili hocası olarak davet edildi. Sahne Konuşması Bölümü öğretim görevlilerine ve Karakalpak, Türkmen, Karaçay-Balkar ve başka stüdyoların rehberlerine tavsiyelerde bulundu.

1936'da Moskova Doğu Enstitüsü Uygur Dili Bölümüne doçent olarak alındı. Nogayca'nın diyalektlerini inceleme gezisine katıldı (*Nogay Dili ve Diyalektleri* monografisi 1940 yılında Moskova'da yayımlandı), Karakalpakça'nın diyalektlerinin incelenmesi gezisine, kılavuz olarak katıldı (*Karakalpak Dili* monografisinin 1. cildi Moskova'da 1951'de yayımlandı). Karakalpakça'nın alfabe, imlâ (=orfo-

grafi) ve terminolojisi meseleleri üzerine Turtkul'da yapılan konferansa katıldı. BİKKHA (Umum İttifak Merkezî Yeni Alfabe Komitesi)'nin VI. Kurultayının delegesi olarak, Türk [yazı] dillerinin alfabe, imlâ ve terminoloji meseleleri üzerine bir bildiri sundu.

1937'de BİKKHA [Umum İttifak Merkezî Yeni Alfabe Komitesi] kaldırıldığı için SSCB Merkezî İcra Komitesi ЦИК nezdindeki SSCB Halkları Dil ve Elyazmaları Enstitüsüne nakledildi.(bu daha sonra SSCB Bilimler Akademisi oldu). Mahaç Kala'da Nogaylar üzerine düzenlenen konferansın çalışmalarına *İmlâ projesi* üzerine hazırladığı bir bildiriyle katıldı.

1938'de doktora yapmamış olduğu halde, basılmış eserlerinin çokluğu sayesinde, filoloji ilimleri namzetlerinin payesini alması münakaşa edildi; aynı yıl ağızlar hakkında malzeme toplamak göreviyle Karakalpak ASSC'ne gönderildi.

1939'da dilin yapılanması meseleleri (alfabe, imlâ, terminoloji, ağızlar meselesi, yazı dillerinin kuralları vs) için Kazan, Ufa ve Taşkent'e gönderildi.

1940'ta dilin yapılanması meseleleri üzerine konferans için Alma-Ata ve Frunze'ye [=Bişkek'e] gönderildi.

1941'de Kiev halk tümenine gönüllü olarak katıldı, fakat SSCB Bilimler Akademisi Prezidyumu [=Başkanlık heyeti] kararıyla başka âlimlerle birlikte geri çağırıldı ve ilmî yardımda bulunması için Özerk Oyrot (şimdiki Gorno Altaysk 'Dağlık Altay') Vilayetine gönderildi. Orada Oyrot lehçesini incelemek için oluşturulan ekibin başkanı oldu. Özerk Oyrot Vilayeti Bölge İcra Komitesinde Altay Lehçesi ve Ağızlarını İnceleme Komisyonuna ilmî üye olarak alındı. Aralık 1941'de Moskova'ya döndü, fakat SSCB Bilimler Akademisinin SSCB Halkları Dil ve Elyazmaları Enstitüsünün Taşkent'e taşınması üzerine Oyrot Vilayetindeki görevine devam etti.

1942'de Özerk Oyrot Vilayetine dönüşünde Moskova'dan Oyrot-Turu'ya nakledilmiş olan Karl Libneht⁸ adına Devlet Pedagoji Enstitüsü yanında Oyrot Dili ve Edebiyatı Bölümünün kurulmasına iştirâk etti; aynı zamanda bu bölümün dekanı ve Oyrot Dili ve Edebiyatı Kürsüsünün başkanı oldu. Yazın iki ay boyunca vilayetin belli başlı bütün bölgelerinde (aymaqlarda) Oyrotçanın ağızları ve folklor örnekleriyle ilgili seyyar malzemenin toplanması üzerinde çalıştı.

1943 yılının sonbaharında, K. Libneht Enstitüsünün eski yerine iade edilmesi ve V.İ. Lenin adına Moskova Devlet Pedagoji Enstitüsü bünyesine katılması münasebetiyle, Oyrot Bölümüyle birlikte, Moskova'ya döndü; çalışmalarını V.İ. Lenin adına Moskova Devlet Pedagoji Enstitüsü (МГПИИ) Oyrot Bölümü ve

⁸ LIEBKNECHT, Karl: (1871-1919), 1912'den itibaren sosyaldemokrat, milletvekili, Berlin'de 1919'da kurduğu Spartakusbirliğini yönetti, tutuklanıp yargılanmaksızın kurşuna dizildi. [N. Y.].

Taşkent'ten geri taşınan SSCB Merkezî İcra Komitesi (ЦИК) bünyesindeki SSCB Halkları Dil ve Elyazmaları Enstitüsünde sürdürdü.

1944'de İlimler Akedemisinin SSCB halklarının dil ve elyazmaları Enstitüsü SSCB İlimler Akedemisi Moskova Şubesi N. Y. Marr adına Dil ve Düşünce Enstitüsüne dönüştürülünce Baskakov'a baş ilmî eleman görevi verildi. 1945'te "Büyük Vatan Harbi⁹ sırasında kahramanca çalışmaya liyakat" madalyası verildi.

1946'da Truḥmen (Türkmen) dialektinin öğrenilmesi için Şimalî Kafkasya'ya; 1947'de dil yapılanması meseleleriyle ilgili olarak Kafkasya'ya gönderildi.

1948'de "Moskova'nın 800. Yılı" madalyası verildi. 1949'da SSCB İlimler Akademisi Başkanlığı Komisyonunu içinde ilmî yardım için Aşkabad'a gönderildi.

BASKAKOV, 1930'lu ve 40'lı yıllarda Türkolojinin çeşitli meseleleriyle meşgul olurken karşılaştığı problemleri ve belli başlı faaliyetlerini şöyle özetliyor:

"Her Türk kavmi için alfabenin oluşturulmasından sonra bütün için genelleştirilmesi ve sonuçlandırılması mahiyetinde özel sonuçlar mecmuası oluşturduğum; buraya benim iki genelleştirici makalem dahildi: 1) Latin esasına dayalı alfabeler oluşturulmasının sonuçlarına dair ve 2) Rus esasına dayalı çağdaş alfabelerin değerlendirilmesi (Сборник: Вопросы совершенствования алфавитов тюркских языков [=SSCB'indeki) Türk dillerinin alfabelerinin tekmiileştirilmesi meseleleri mecmuası. M.¹⁰ 1972). Bunlardan başka, ben, yazıya yeni kavuşmuş dillerin alfabe ve imlâlarının esasları hakkında da bir kaç makale yayımladım."

"Türkolojinin, dil tarihinin teorik esaslarıyla olduğu kadar, edebî dilin temel diyalektiğinin kurulmasının pratik meseleleriyle de ilgili olan ikinci önemli meselesi, konkre Türk dillerinin diyalektlerinin öğrenilmesi meselesi idi. Bu problem üzerine daha sonraları, artık müteakip yıllarda bazı diyalektlerin tavsîfi monografileri basıldı: a) Altay dili üzerine (Tuba, Kumandin, Çalkan diyalektleri ve Altay-Kiji, Teleüt ve Telengit de dahil olmak üzere bütün Altay diyalektleri hakkında genelleştirici çalışma); b) Karakalpak, c) Nogay, ç) Kuzey Kafkasya Truḥmen Türkmenlerinin dili üzerine, ve d) bütün Türk dillerinin diyalekt sisteminin etnolengüistik sınıflandırılması hakkında genelleştirici çalışma."

"Nihayet, ilmin âcil görevi olan üçüncü tatbikî mesele, millî okullar için plan-program ve ders kitaplarının hazırlanması idi. Bu mesele de, Altay okullarında ana dilinin öğretilmesinin metotları hakkında bir monografi (1939), Kırgız okullarında ana dilinin öğretilmesi tecrübesinin analizine dair monografi (1934) (basılmamış elyazısı Pedagoji İlimler Akademisinin arşivindedir); ve Karakalpak ilkokulları için

⁹ Büyük Vatan Harbi: II Dünya Savaşı'nın Sovyetler Birliğini ilgilendiren safhalarına Ruslar bu adı kullanmaktadırlar. [N. Y.].

¹⁰ M. =Moskova. Özellikle Eski Sovyetler Birliği ve bugünkü Rusya Federasyonu ülkelerinde Moskova için M., Leningrad için L. kısaltmasının kullanılması yaygındır. [N. Y.].

alfabe, iki ders kitabı ve makaleler (1933, 1933, 1933, 1933, 1935; başka yazarlarla ortaklaşa) olarak gerçekleştirildi. Bütün bu tatbikî levazım millî dillerin canlandırılmasının daha ilk yıllarına sığıdı. Sonraki yıllar ise artık Türk filolojisi hakkında temel eserlerin hazırlanmasına ayrıldı."

Baskakov, 1950'de Filoloji ilimleri doktoru akademik unvanını almak için *Каракалпакский язык. Части речи и словообразование* [=Karakalpak dili. Söz bölükleri ve Kelime Yapımı] konusu üzerine doktora savunmasını yaptı. Yine aynı yıl içinde S. M. Şapşal Karaim Müzesi meselesinin çözümü için akademik V. A. Gordlovskiy'in başkanlığındaki SSCB İlimler Akademisi Başkanlık Komisyonu ekibinde Vilnus'a gönderildi. N. Y. Marr Enstitüsünün İlimler Akademisi Dilbilim Enstitüsüne dönüştürülmesiyle ilgili olarak, onun yeniden teşkilatlanmasında görev aldı. "SSCB İlimler Akademisi (СЦИР АН) Dilbilim Enstitüsü Eserleri" ve "SSCB İlimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü Tebliğ ve Haberleri" serisinin redakte kurulu üyesi oldu.

1952'de "*Вопросы Языкознания*" [=Dilbilimi Meseleleri] dergisinin yazı kurulu üyesi ve SSCB Halkları Dilleri Şubesinin başkanı oldu (1952-1964). Yüksek ve Özel Amaçlı Orta Öğrenim Bakanlığı yanında Yüksek Tasnif Komisyonunun Dilbilim Üzerine Ekspertiz Komisyonu üyesi oldu (1952-1970). Sonraları "Leksikoloji ve Leksikografi Üzerine İlmî Şûrâ"ya çevrilen, SSCB İlimler Akademisi Leksikografi Komisyonu başkan yardımcısı oldu (1952-1985). Kazakistan SSC İlimler Akademisinin İlmî toplantılarından Kazak imlâsı meseleleri üzerine yapılan ilmi toplantıya katıldı.

1953'te "Знак Почета" [=Şeref Nişanı] ile taltif edildi. 1954'te Varşova'da Polonya Oryantalistleri Kongresine ve Polonya türkologları ile ilmî bağların kurulmasına iştirak etti. 1955'te Azerbaycan SSC, Gürcistan SSC ve Ermenistan SSC İlimler Akademileri toplantı devrelerine katıldı. 1956'da Karaimce sözlüğün oluşturulmasıyla ilgili olarak Vilnus'a gönderildi.

1957'de Akademik V. A. Gordlevskiy'in eserlerinin neşri için oluşturulan yazı kurulunun üyesi, sonra da başkanı oldu. Arnavutluk'a gitti ve Tirana Üniversitesini ziyaret etti, Türk Dillerinin Etimoloji Sözlüğünün hazırlanması çalışmalarınıyla ilgili olarak Macaristan'a gönderildi.

1958'de Türk Dillerinin Etimoloji Sözlüğünün hazırlanması işinin teşkilatlanmasıyla ilgili olarak Finlandiya'ya gönderildi. Fin âlimlerinin (Ramstedt, Räsänen) eserlerinin neşri dolayısıyla Helsingborg Üniversitesi madalyası ile taltif edildi. Türk Dillerinin Etimoloji Sözlüğünün hazırlanması çalışmalarınıyla ilgili olarak Polonya'ya gönderildi.

1959'da Çek ve Slovak türkologları (Гжебичек [Hřebíček], Odran, iranist Rypka vb.) ile münasebet kurmak için Prag'a Şarkiyat Enstitüsüne gönderildi. Karakalpak ASSC Emekdar İlim Hâdimi fahrî unvanı verildi.

1960'ta Moskova'da Uluslararası Slavistler Kongresine katıldı. "*Советская Этнография*" [=Sovyet Etnografyası] dergisinin yazı kurulu üyeliğine seçildi. Yine o yıl içinde *Караимско-Русско-Польско словарь* [=Karayca-Rusça-Lehçe Sözlük] hazırlanmasıyla ilgili olarak Polonya'ya gönderildi.

1961'de "*Известий Отделения литературы и языка*" [=SSCB İlimler Akademisi Edebiyat ve Dil Şubesi Haberleri]'nin yazı kurulu üyeliğine seçildi (1961-1972); Moskova'da XXV. Uluslararası Şarkiyatçılar Kongresine katıldı.

1962'de Türkmenistan SSC Emekdar İlim Hâdimi fahrî unvanı verildi. SSCB halkları dillerinin tarihi ve gelişmesi üzerine İlmî Şûrânın başkan yardımcısı oldu. Norveçli türkologlar ile irtibat kurmak amacıyla Norveç'e gönderildi.

1963'te Karaim sözlüğünün hazırlanmasıyla ilgili olarak Polonya'ya gönderildi. 1964'te Sofya'da (Bulgaristan) I. Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Kongresine, Moskova'da VII. Antropologlar ve Etnograflar Kongresine katıldı.

1965'te Ankara'da yapılan Türkoloji Kongresinin çalışmalarına katıldı. Karaim sözlüğünün hazırlanmasıyla ilgili olarak yine Polonya'ya gönderildi.

1966'da Uluslararası Germanistik Kongresi için Amsterdam'a (Hollanda), Stilistik Konferansı için Aşkaad'a (Türmenisten SSC), SSCB halkları dillerinin gelişmesi meseleleri üzerine yapılan Konferans için Kişinyov'a (Moldova SSC), I. Türkoloji Kurultayının 40. Yıldönümü ile ilgili Konferans için Baku'ya gönderildi.

1967'de "RFSC Emekdar İlim Hâdimi" unvanı verildi. Şarkiyat Enstitüsünün daveti üzerine Prag'a ve Uluslararası Lengüistler Kongresi için Bükreş'e gönderildi.

1968'de "Ural-Altay Cemiyeti Fahrî Üyesi" (Hamburg, Federal Almanya Cumhuriyeti) unvanı verildi. Tokyo'da (Japonya) VIII. Uluslararası Antropologlar ve Etnograflar Kongresine, Kopenhag'da (Danimarka) PIAC (Permanent International Altaistic Conference =Daimî Uluslararası Altayistik Konferansı)'nın ve Moskova'da Onomastik Konferansının çalışmalarına katıldı.

1969'da "Fin-Ugor Cemiyeti" (Helsinki, Finlandiya) fahrî üyeliği verildi. Berlin'de (Doğu Almanya =Demokratik Almanya Cumhuriyeti) PIAC (Permanent International Altaistic Conference =Daimî Uluslararası Altayistik Konferansı) Toplantısına, Leningrad'da Altay dil ailesinin meseleleri üzerine düzenlenen konferansa, Aşkaad'da (Türkmenistan SSC) çifte dillilik üzerine yapılan konferansa, Tiflis'te Dilin Diyalektolojisi ve Tarihi Konferansının çalışmalarına katıldı.

1970'te "Kazakistan SSC Emekdar İlim Hâdimi fahrî unvanı ve Lenin'in 100. doğum yıldönümü madalyası verildi. Varna'da (Bulgaristan) VII. Uluslararası Sosyolengüistik Kongresine katıldı. "*Советская тюркология*" [=Sovyet Türkolojisi] dergisinin yazı kurulu üyeliğine seçildi (1970-1986).

1971'de Ankara'da Türk Dil Kurumunun fahrî üyeliği, Budapeşte'de (Macaristan) Körösi-Csoma Macar Cemiyeti fahrî üyeliği verildi. Suhumi'de (Abhaz ASSC) SSCB halkları dillerinin gelişmesinin dil kurallarına uygunlukları üzerine düzenlenen konferansın çalışmalarına katıldı.

1972'de Sovyet Türkologları Komitesinin İdare Heyeti üyeliği, Viyana'da (Avusturya) PIAC (Permanent International Altaistic Conference =Daimî Uluslararası Altayistik Konferansı) toplantısına katıldı.

1973'te Polonya Şarkiyatçılar Cemiyetinin fahrî üyeliği (Varşova, Polonya) verildi. Millî Eğitim Bakanlığı nezdindeki millî okullarda ana dili öğretimi metodu komisyon başkanlığı görevini üstlendi. Paris'te (Fransa) VII. Uluslararası Şarkiyatçılar Kongresine ve Erivan'da (Ermenistan SSC) dilin diyalektolojisi ve tarihi üzerine düzenlenen konferansa katıldı.

1974'te Uluslararası Onamastik Komitesi (Loven, Belçika) üyeliği verildi. Bern'de (İsviçre) XII. Uluslararası Onamastik Kongresine, Bükreş'te (Romanya) II. Uluslararası Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Kongresine, Leningrad'da Leksikoloji ve Leksikografi Konferansı çalışmalarına katıldı.

1975'te Büyük Britanya ve İrlanda Asya Kraliyet Cemiyetinin fahrî üyesi unvanı verildi. Baku'da (Azerbaycan) dilin diyalektolojisi ve tarihi üzerine düzenlenen konferansa, Kiyev, Kuzey Novgorod ve Çernigovo'da "İgor Alayı Hakkında Söz" (İgor Alayı Destanı) hakkındaki konferansın çalışmalarına katıldı.

1976'da Alma-Ata'da (Kazakistan SSC) Sovyetler Birliği II. Türkoloji Kongresi ve Helsinki'de (Finlandiya) PIAC (Permanent International Altaistic Conference =Daimî Uluslararası Altayistik Konferansı) olağan toplantısına katıldı.

1977'de Dilbilim Denetleme Komisyonu üyesi, Lenin ve Devlet Ödülleri Komitesi üyesi oldu. Nalçik'te (Kabardin-Balkar ASSC) ve Karaçay-Çerkez Özerk Vilayetinde Karaçay-Balkar lehçesinin alfabe ve imlâsı üzerine düzenlenen konferans çalışmalarına katıldı.

1978'de SSCB Yüksek ve Özel Amaçlı Orta Eğitim Bakanlığı bünyesindeki İlmî Teknik Şûrânın Komisyon başkanlığını yaptı. "Progress" Neşriyatı yazı kurulu üyesi oldu. Krakov'da (Polonya) XIII. Uluslararası Onomastik Kongresinin çalışmalarına katıldı.

1979'da İstanbul'da III. Milletlerarası Türkoloji Kongresine katıldı. Emekliliğe ayrıldı ve SSCB İlimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü Türk ve Moğol Dilleri Laboratuvarına Türk dilleri danışmanı olarak alındı. "Emekli Madalyonu" ile taltif edildi.

1980'de Altayistik üzerine yapmış olduğu araştırmalarından ötürü Indiana Üniversitesi'nin (ABD) altın madalyasına layık görüldü. Taşkent'te (Özbekistan SSC) Sovyetler Birliği III. Türkoloji Konferansının çalışmalarına katıldı.

1981'de Nalçık'te (Kabardin-Balkar ASSC) "Lengüistik coğrafya ve dil tarihinin meseleleri" konferansının çalışmalarına katıldı. 1982'de Moskova'da Sovyet Türkologları Komitesi XIII. Genel Toplantısı çalışmalarına katıldı.

1983'te Kiyev'de (Ukrayna SSC) IX. Uluslararası Slavistler Kongresinin çalışmalarına katıldı. 1984'te Leipzig'de (Doğu Almanya =Demokratik Almanya Cumhuriyeti) XV. Uluslararası Onamastik Kongresi ve Ujgorod'da (Ukrayna SSC) dilin diyalektolojisi ve tarihi üzerine konferansın çalışmalarına katıldı.

1985'te Aşkabad'da (Türkmenistan SSC) Sovyetler Birliği IV. Türkoloji Konferansının çalışmalarına katıldı. 1986'da Taşkent'te (Özbekistan SSC) PIAC (Permanent International Altaistic Conference =Daimî Uluslararası Altayistik Konferansı)na katıldı.

1987'de Varşova'da (Polonya) "Asya ve Afrika Dillerinin Meseleleri Sempozyumu"na iştirak etti. 1988'de Moskova'da Sovyet Türkologları Komitesinin XIV. Genel Toplantısı çalışmalarına katıldı.

1989'da SSCB İlimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü Türk ve Moğol Dilleri Laboratuvarına içtimaî esaslarla baş ilmî eleman oldu ve Özbekistan SSC İlimler Akademisi Karakalpak Şubesi Dil ve Edebiyat Tarihi Ensütüsüne baş ilmî eleman oldu. Moskova'da "Sovyetler Birliğindeki farklı sistemlerden olan dillerin tarihî gramerlerinin oluşturulmasının prensipleri" konferansına katıldı.

1990'da Bloomington'da (Indiana Eyaleti, ABD) PIAC (Permanent International Altaistic Conference =Daimî Uluslararası Altayistik Konferansı) yayın organı "Newsletter"de ilk mûsikî telif eseri olan "PIAC Marşı" Opus 4, Nr.3, yayımlandı¹¹.

Stalin'in 1950'de ölümüyle SSCB'de çok az ve sınırlı da olsa bir yumuşama başlamıştı. Bu ortamın verdiği kısmî rahatlama Baskakov'un çalışma ve faaliyetlerinde de verimli olmuştur. Baskakov özellikle 60 yıllardan sonraki türkoloji çalışma ve faaliyetlerini şöyle özetlemektedir:

"Her ayrı dilin gelişme kurallarının verimli bir şekilde öğrenilmesi için, bütün Türk dillerinin gelişmesinin geçmişle ilgili kısımlarını v farazî olarak da perspektiflerini tayin etmek; onların birbirine yaklaşma ve birbirinden ayrılmalarının başlıca devrelerini, merhale ve aşamalarını belirlemek ve bu proseslerin [=süreçlerin] öğrenilmesinin neticelerini birleştirmek gerekiyordu".

¹¹ A. N. Baskakov'un 1990 yılından sonraki hayatı, faaliyetleri ve yayınlarıyla ilgili bilgileri tam edemediğim için, bunları bu yazının ikinci bölümünü oluşturacak olan "A. N. Baskakov'un eserlerinin kronojik listesi"ni verirken tamamlamayı ümit ediyorum. [N. Y.].

"Bütün bu terribî problematik, şahsî tecrübeler ve bu sahada ilmin bütün sonuçları esas alınarak, araştırmaların çeşitli merhalelerinde genelleştirici çalışmalar şeklinde tahakkuk ettirildi: 1) Тюркские языки [=Türk dilleri] (1960), 2) Языки народов СССР, т. II : Тюркские языки [=SSCB halklarının dilleri II. Cilt: Türk dilleri] (1966), 3) Введение в изучение тюркских языков [=Türk dillerinin öğrenilmesine giriş] (1962, 1969), 4) Очерки истории функционального развития тюркских языков и их классификация [=Türk dillerinin fonksiyonel gelişmesinin ve sınıflandırılmasının etüdüleri] (1988), 5) Историко-типологическая характеристика структуры тюркских языков [=Türk dillerinin yapısının tarihî-tipolojik karakteristiği] (1975), 6) Историко-типологическая морфология тюркских языков [=Türk dillerinin tarihî-tipolojik morfolojisi] (1979), 7) Историко-типологическая фонология тюркских языков [=Türk dillerinin tarihî-tipolojik ses bilimi (phonologie)] (1988), 8) Алтайская семья языков и ее изучение [=Altay dil ailesi ve onun öğrenilmesi] (1981), 9) Вопросы совершенствования алфавитов (сборник и обобщающие статьи [=Alfabelerin tekmilleştirilmesi meseleleri (mecmua ve genelleştirici makaleler)] (1972), 10) О проекте одной фонетической транскрипции [=Tek fonetik transkripsiyon lâyihası üzerine] (1959) ve genelleştirici karakterde daha bir çok özel makaleler] (1940-1989)."

"Türk dillerinin bütün guruplarının genel olarak araştırılması, ayrı ayrı Türk dillerinin ve guruplarının kendi aralarındaki alâkanın, onların müşterek tesir ve karşı tesirlerinin tesbiti ile paralel olarak, hemen bütün konkre Türk dilleri ve onların bazı ayrı diyalektleri hakkında nazarî araştırmalar da yapıldı".

"Her bir Türk dili üzerindeki çalışma, yedi değişik tipte yürütülen çalışmaların toplamından ibaretti: I. Herhangi bir dil üzerine ayrıca ferdî monografiler; II. Mecmualara dahil edilen monografik çalışmalar; III. Diğer müelliflerle işbirliği içerisinde yapılan monografiler; IV. Makaleler; V. Herhangi bir dil üzerine diğer müelliflerin çalışmalarının redakte edilmesi; VI. Tenkitler; VII. Herhangi bir dil üzerine aspiran¹² [aday asistan]ların hazırlanması. Aşağıdaki sıralamada her bir çalışmanın parantez içerisinde basım yılları belirtilmiştir; ilave edilen "Eserler Listesi"¹³ için araştırmaların konkre isimleri de bu tarihlere göre düzenlenmiştir:"

"Azerbaycan dili [ile ilgili olanlar]: Genel araştırmalarda, bu dile ayrılan bölümler dışında: V. Redakteler (1959, 1983, v.b.) ve VII. aspiranların hazırlanması-2."

¹² Aspiran: Asistan adayı, genç bilim adamı namzedi. [N. Y.].

¹³ A. N. Baskakov, "Eserler Listesi" ile yukarıda 1 numaralı dipnotta belirtilen БАСКАКОВ, Николай Александрович: Я сделал все, что мог... (Библиографический очерк 1930-1990). Редактор К. К. Konkovaev. Бишкек 1995. 81 s. 8 . adlı eserinin 24-71 sayfalarında sıralanan 1930-1990 yılları arasında yayımlanmış eserlerinin listesini kasetmektedir. [N. Y.].

"Altay dili [ile ilgili olanlar]: I. Monografiler (1939, 1948, 1958, 1965, 1966, 1972, 1985); II. Dergilere giren monografiler (1947, 1958); III. İşbirliği ile yazılan monografiler (1947); IV. Makaleler (1935-1988, hepsi 20'ye yakın); V. Redakteler (1964, 1947, 1982, 1984, 1988, 1977), VII. Aspiranların hazırlanması-8".

"Başkurt dili [ile ilgili olanlar]: IV. Makaleler (1976, 1984); VII. Aspiranlar-2".

"Gagauz dili [ile ilgili olanlar]: IV. Makaleler (1952, 1964, 1968, 1982); V. Sözlüğün telif ortaklığı ve redaktesi (1973)".

"Eski Türk dilleri [ile ilgili olanlar]: I. Monografi (1985); IV. Makaleler (1951, 1954, 1955, 1956, 1971, 1976, 1978, 1981, 1982, 1984)".

"Kazak dili [ile ilgili olanlar]: IV. Makaleler (1933, 1952, 1957, 1961, 1971); V. Redakteler (1959, 1959, 1962, 1966, 1986); VII. Aspiranların hazırlanması-2".

"Karaim dili [ile ilgili olanlar]: III. Sözlük (1974); IV. Makaleler (1953, 1957, 1960, 1964, 1965); IV. Redakteler (1974); VI. Tenkitler (1976)".

"Karakalpak dili [ile ilgili olanlar]: I. Monografiler (1932, 1951, 1951, 1952); II. Dergilere giren monografiler (1958, 1978); III. Başka müelliflerle işbirliği yapılarak yazılan monografiler (1947, 1958, 1933, 1935); IV. Makaleler (1934, 1935, 1935, 1938, 1950, 1951, 1952, 1953, 1960, 1960, 1960, 1960, 1960, 1960, 1962, 1982, 1988, 1989); V. Redakteler (1966, 1969, 1973, 1976, 1980); VII. Aspiranların hazırlanması -14".

"Karaçay-Balkar dili [ile ilgili olanlar]: III. Başka müelliflerle ortaklaşa yazılan monografiler (1966, 1977); IV. Makaleler (1960, 1960, 1966); V. Redakteler (1966, 1977); VII. Aspiranların hazırlanması -9".

"Kırgız dili [ile ilgili olanlar]: I. Monografi (1934 basılmamıştır); IV. Makaleler (1933, 1934, 1953, 1964, 1967, 1985); V. Redakte (1960); VI. Tenkitler (1967, 1982, 1982, 1983); VII. Aspiranların hazırlanması -4".

"Kumuk dili [ile ilgili olanlar]: IV. Makaleler (1953, 1986); VII. Aspiranların hazırlanması -2".

"Nogay dili [ile ilgili olanlar]: I. Monografi (1940); II. Dergilere giren monografiler (1963, 1966, 1973); IV. Makaleler (1936, 1941, 1954, 1966, 1981, 1988, 1989); V. Redakteler (1963, 1956, 1973); VII. Aspiranların hazırlanması -".

"Tatar dili [ile ilgili olanlar]: IV. Makaleler (1955, 1956); V. Redakte (1982); VII. Aspiranlar -3".

"Tofalar (Karagas) dili [ile ilgili olanlar]: IV. Makaleler (1953, 1977)."

"Tuva dili [ile ilgili olanlar]: IV. Makaleler (1956, 1985); VII. Aspiranların hazırlanması -2".

"Türkmen dili [ile ilgili olanlar]: I. Monografi (1965); III. İşbirliği ile yazılan monografiler (1956, 1968, 1970); IV. Makaleler (1949); V. Redakteler (1956, 1958, 1958, 1964, 1968, 1969, 1970, 1972, 1977, 1979, 1980, 1986, 1987, 1988); VII. Aspiranların hazırlanması -20".

"Özbek dili [ile ilgili olanlar]: I. Monografiler (1984); III. Başka müelliflerle işbirliği içerisinde yazılan monografiler (1979); IV. Makaleler (1982, 1983); V. Redakteler (1983); VII. Aspiranların hazırlanması -5".

"Uygur dili [ile ilgili olanlar]: I. Ferdî monografiler (1978); II. Dergilere giren monografiler (1939); III. Başka müelliflerle ortaklaşa yazılan monografiler (1939, 1941); IV. Makaleler (1933, 1935, 1954, 1955, 1957, 1970, 1979, 1982, 1989); V. Redakteler (1946, 1946, 1947, 1970, 1970, 1978); VII. Aspiranların hazırlanması -3".

"Hakas dili [ile ilgili olanlar]: II. Dergiye alınmış monografi (1951); III. Başka müelliflerle ortaklaşa yazılan monografi (1953); IV. Makaleler (1935, 1948, 1951, 1965, 1965); V. Redakteler (1953, 1958); VII. Aspiranların hazırlanması -3".

"Çuvaş dili [ile ilgili olanlar]: IV. Makaleler (1980, 1981, 1984); V. Redakteler (1965, 1968, 1980, 1982, 1984); VI. Tenkitler (1981, 1981, 1981); VII. Aspiranların hazırlanması -1".

"Şor dili [ile ilgili olanlar]: IV. Makaleler (1935, 1957, 1965); VII. Aspiranların hazırlanması -1".

Baskakov'un genelleştirici mahiyetteki araştırmaları şunlardır:

I. Ferdi monografiler:

- 1) *О проекте одной фонетической транскрипции для тюркских языков* [=Türk dilleri için bir tek fonetik transkripsiyon lâyihası üzerine] (1959); 2) *Тюркские языки* [=Türk dilleri] (1960); 3) *Введение в изучение тюркских языков* [=Türk dillerinin öğrenilmesine giriş] (1962, 1969); 4) *Историко-типологическая характеристика [структуры] тюркских языков* [=Türk dillerinin [yapısının] tarihî-tipolojik karakteristiği] (1975); 5) *Историко-типологическая морфология тюркских языков* [=Türk dillerinin tarihî-tipolojik morfolojisi] (1979); 6) *Историко-типологическая фонология тюркских языков* [=Türk dillerinin tarihî-tipolojik ses bilimi] (1988); 7) *Алтайская семья языков и ее изучение* [=Altay dil ailesi ve onun öğrenilmesi] (1981); 8) *Русские фамилии тюркского происхождения* [=Türk menşeli Rus soyadları] (1979); 9) *Тюркская лексика в "Слове о полку Игореве"* [=İgor Alayı Hakkında Söz'de Türkçe kelimeler] (1985); 10) *Очерки истории функционального развития тюркских языков* [=Türk dillerinin fonksiyonel gelişmesi tarihinin etüdleri] (1988); 11) *Народный театр Хорезма* [=Horezm halk tiyatrosu] (1985).

II. Süreli yayınlardaki monografileri:

- 1) *Тюркские языки* [=Türk dilleri] (1966); 2) *О современном состоянии и о дальнейшем совершенствовании алфавитов тюркских языков народов СССР* в кн.: *Вопросы совершенствования алфавитов Тюркских языков СССР* [=SSCB Türk halklarının alfabelerinin şimdiki durumu ve gelecekteki tekâmülü üzerine]. — SSCB Türk dillerinin alfabelerinin tekmilleştirilmesi meseleleri [1972] adlı kitapta].
- 3) *Из опыта разработки латинизированных алфавитов тюркских языков народов СССР* [=SSCB halkları Türk dillerinin latinleştirilmiş alfabelerinin hazırlanması tecrübesinden]. Aynı yerde (1972).

III. Başka müelliflerle ortaklaşa yazdığı monografileri:

- 1) *Исследования по сравнительной грамматике тюркских языков* [=Türk dillerinin mukayeseli grameri üzerine araştırmalar] I-IV. Ciltler; *Fonetik* (1955), *Morfoloji* (1956), *Sentaks* (1961), *Kelime bilimi* (1962).
- 2) *Сравнительно-исторической грамматики тюркских языков* [=Türk dillerinin mukayeseli tarihî grameri I., II., IV. Ciltler; I: *Fonetik* (1984); II: *Morfoloji* (1988); IV: *Kelime bilimi* (bu son cilt henüz basılmamıştır).
- 3) *Кыпчакские языки* [=Kıpçak dilleri] (1985).
- 4) *Академик Ф. Е. Корш в письмах современников* [=Akademik F. Ye. Korş muasırlarının mektuplarında] (1989).
- 5) *Справочник личных имен РСФСР* [=RSFSC özel isimler sözlüğü] (1965 ve 1979).

IV. *Статьи* [=Makaleler] (1935-1989) -Yaklaşık 150 makale.

V. *Redakteler* (1951, 1958, 1960, 1962, 1965, 1969, 1984, 1988).

Bu suretle tamamı 64 monografi teşkil ediyor, bunlardan:

I. Ferdî monografiler[in sayısı:] 31.

II. Çeşitli türden süreli yayınlara alınmış ferdî monografiler[in sayısı:] 12.

III. Başka müelliflerle ortaklaşa yazılan monografiler[in sayısı:] 21.

IV. Genel olarak türkolojiye ve özel konulara dair, tamamı yaklaşık 450 makale.

V. Kitap ve sözlüklerin redaktesi[nin sayısı:] 54.

VI. Tenkitler, notlar, kısa makaleler v.b. yaklaşık 50 kadar.

VII. 82 Aspiran hazırlanmıştır.

Ayrıca BASKAKOV aşağıdaki dergilerin yayın kurulu üyesi olmuştur:

1. *Вопросы Языкознания* [=Dilbilim Meseleleri] (1952-1964); 2. *Известия Отделения литературы и языка Ака. наук СССР* [=SSCB İlimler Akademisi

Edebiyat ve Dil Şubesi Haberleri] (1965-1975); 3. *Советская тюркология* [=Sovyet Türkolojisi] (1970-1987); 4. *Серийных изданий института языкознания и научных советов АН СССР* [=SSCB İlimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü ve İlmî Şûrâlarının Süreli Yayınları]: 1) *Труды Института языкознания АН СССР* [=SSCB Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü Eserleri]; 2) *Краткие сообщения ИЯ АН СССР* [=SSCB Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsünün Kısa Haberleri]; 3) *Лексикографические сборники народов СССР* [=SSCB Halkları Leksikografi Dergileri] I-VI; 4) *Закономерности и развития языков народов СССР I-II и другие издания* [=SSCB Halkları Dillerinin Kurallara Uygunluğu ve Tekâmülü I-II ve diğer yayınlar]; 5) *Издания трудов В. А. Гордлевского* [=V. A. Gordlevski'nin eserlerinin neşri] I-IV (1960-1968); Yabancı müelliflerden: G. J. Ramstedt (1957), M. Räsänen'in eserlerinin neşri (1955).

Ayrıca bazı kitap ve makalelerinin yabancı dillere çevirileri de yapıldı:

1) *Классификация тюркских языков* [=Türk dillerinin sınıflandırılması] Uygurcaya çevirilip basıldı —Yéngi Hayat dergisinde (N. 90-91, 1952); 2) Çinceye çevirilip basıldı (Pekin 1958); 3) Türkçeye çevirilip basıldı (Ankara 1987);

4) *Уйгурско-русский словарь* [=Uygurca-Rusça Sözlük] Çinceye çevirilip basıldı (Pekin 1952);

5) *Грамматика уйгурского языка* [=Uygur Dilinin Grameri] Çinceye çevrilip basıldı (Pekin 1956);

6) *Монография "Тюркские языки"* [= "Türk Dilleri" monografisi] Uygurcaya çevirilip basıldı (Pekin 1986);

7) *Развитие языков народов СССР* [=SSCB Halkları dillerinin tekâmülü] —VY, N. 3, 1952, İngilizceye çevirilip basıldı (Londra 1953).

II. BÖLÜM

GENEL TEMAYÜLLER VE PROBLEMATİK

BASKAKOV'a göre bütün araştırmaların problemiği, Türk filolojisinin bir şubesinde, yani Türk dilleri ve kısmen Türk edebiyatında birleşen konuların çeşitliliği ile karakterize edilir.

Bu suretle, araştırmaların temel problemleri aşağıdakilerdir:

1. Altayistik ve bölgesel araştırmalar; 2. Türk dillerinin tarihi ve diyalektolojisi; 3. Mukayeseli tarihî ve tipolojik araştırmalar; 4. Gramerin nazariyesi ve pratiği ile çeşitli tipte gramerlerin oluşturulması; 5. Leksikoloji ve leksikografi, iki ve üç

dilli sözlüklerin oluşturulması, organizasyonu ve redaktesi; 6. Ad bilimi; 7. Fonoloji ve fonetik, –diakronik ve senkronik araştırmalar–; 8. Dil kuruculuğu: Alfabeler, orfoloji ve terminoloji; 9. Okullarda ana dilinin (Türk dillerinin) öğretilmesinin metotları.

1. Altayistik ve bölgesel araştırmalar. Genelleştirici araştırmada (*Алтайская семья языков и ее изучение* [=Altay dil ailesi ve onun öğrenilmesi]. M. 1981) ve ayrı ayrı makalelerde, sadece umumi değil, aynı zamanda kelime yapıcı ve kelime değiştirici morfolojinin malzemelerine dayandırılarak, Türk dillerinin, Altay ailesi dilleri ile genetik bağları teorisi sağlamaştırılmıştır. Altay dillerinin ayrı ayrı guruplarının bütünleşmesi, farklılaşması ve birleşme süreçleri işlenmiş ve bütün Altay dillerinin, kendi aralarındaki sınıflandırılması mantıkî bağlar içerisinde yapılmıştır.

2. Tarih ve diyalektoloji. BASKAKOV, haklarında, tahlil ve sınıflandırılmaları da içeren monografiler ve ilgili makaleler yazdığı bazı dillerin (Karakalpak, Nogay, Altay, Karaim, Uygur, Hakas, Türkmen) ve ayrı ayrı diyalektlerin her yönden öğrenilmesi yanında; diyalekt sistemlerinin tipolojisi ve onların etnolengüistik sınıflandırılması problemini de işlemiştir. Bazı diyalektler hakkında gramer etütleri ve dilektolojik sözlüklerden oluşan tam monografiler —diyalektlerin tam tavsifini— oluşturdu ve yayımladı. Bu sonuçlara aşağıdakiler girmektedir:

a) Altay dili hakkında: Tuba, Kumandin ve Çalkan diyalektleri hakkında monografiler, ayrıca Altay dilinin bütün altı diyalekti hakkında genelleştirici monografi *Алтайский язык* [=Altay dili]; b) Karakalpak ve c) Nogay dilleri üzerine birer monografi.

Bunlardan başka, Truhmen (Kuzey Kafkasya'daki Türkmençe) diyalektinin monografik tasviri ve Uygur, Hakas ve Karaim dilleri üzerine genelleştirici makaleler, ayrıca bütün Türk dillerinin diyalekt sisteminin etnolengüistik sınıflandırılması üzerine bir makale yayımladı.

Bütün Türk dillerinin gelişmesinin tarihî devrelere ayrılmasının genel konsepti [=taslağı, planı] ve onların tam tarihî-lengüistik sınıflandırılmasını yaptı (*Введение* [=Giriş] 1969) ve Türk dillerinin runik yazıdan şimdiki durumuna kadarki edebî şekillerinin fonksiyonel gelişmesinin tarihini (*Очерки ...* [=Etütler ...] 1988) işleyip hazırladı.

3. Mukayeseli-tarihî ve tipolojik araştırmalar. Konkre Türk dilleri üzerine araştırmalar ve mevcut materyalin toplamı hakkında bilgilerden sonra BASKAKOV, 4 ciltlik büyük bir çalışmada yer aldı: *Исследования по сравнительной грамматике тюркских языков* [=Türk dillerinin mukayeseli grameri üzerine araştırmalar]; bu çalışma Türk dilleri şubesi tarafından organize

edilmiş ve 1955-1962 yıllarında basılmıştı. BASKAKOV bu eser için Türk dillerinin fonetiği (1955), morfolojisi (1956), sentaksı (1961) ve kelime bilimi (1962) hakkında makaleler verdi.

1980'li yıllarda bu araştırmalar aynı şube tarafından yine 4 ciltte ve sistematik bir biçimde *Сравнительно-исторической грамматики тюркских языков* [=Türk dillerinin mukayeseli tarihî gramerleri] olarak sürdürüldü. Bu çalışmada BASKAKOV, hem yazı işleri kurulu üyesi, hem de çalışmanın üç cildinde, yani *Fonetik* (1984), *Morfoloji* (1988) ve *Kelime bilimi* ciltlerinde ayrı ayrı makalelerin müellifi olarak yer aldı (son cilt 1995 yılına kadar henüz basılmamış idi).

Tipoloji araştırmalarına gelince, üç ciltlik şahsî monografiye girişildi ve bu iş gerçekleştirildi: I. Cilt: *Историко-типологическая характеристика структуры тюркских языков (Словосочетание и предложение)* [=Türk dilleri yapısının tarihî-tipolojik karakteristiği (kelime gurupları ve cümle)] (1975); II. Cilt: *Историко-типологическая морфология тюркских языков* [=Türk dillerinin tarihî-tipolojik morfolojisi] (1986) ve III. Cilt: *Историко-типологическая фонология тюркских языков* [=Türk dillerinin tarihî-tipolojik fonolojisi] (1988). Bu üç ciltlik monografinin umumi hacmi 50 müellif listesinden oluşuyor. Araştırma, Türk dillerinin tipolojisinin tarihî gelişmesinin farazî kavrayışını içeriyor ve (bu konuda) temel esasları belirliyor.

Tipoloji ve mukayeseli-tarihî metotla ilgili kollektif araştırmaların yine bu gurubuna, BASKAKOV'un, umumi kollektif konu olan Türk dilbiliminin esasları üzerine yaptığı çalışmalar girer: 1. *Историческая периодизация тюркских языков* [=Türk dillerinin tarihî değerlendirilmesi]; 2. *Классификация тюркских языков* [=Türk dillerinin sınıflandırılması]; 3. *Стилистика* [=Stilistik] ve 4. Altay, Nogay ve Karakalpak dillerinin sistemli tasvirinin etütleri. Fakat bu kollektif monografi henüz basılmadı.

Tipoloji araştırmalarına aynı zamanda Karakalpak, Nogay ve Altay dillerinin "Dünya dilleri" konusu üzerine oluşturulmuş belirli şemaya uydurulan özel gramer etütleri dahildir. Bu kabilden araştırmalara örnek mahiyetinde sadece Karakalpak dilinin etüdü basıldı.

4. Türk dillerinin gramer yapısının araştırılması meselesi. Konkre Türk dillerinin çeşitli türden gramerleri üzerine yapılan araştırmalar önemli bir yer tutar. Yazılan gramerler ve gramer etütlerinin tamamı 22 olup, bunlardan 15'i BASKAKOV'un kendi şahsî çalışması ve 7'si başka müelliflerle ortaklaşa yapılan kollektif çalışmalardır.

Şahsî gramer çalışmaları da kendi aralarında aşağıdakilere ayrılırlar: 1) Biraz hacimli monografiler. Bunlar, Karakalpak dilinin iki (1932, 1952), Nogay dilinin bir (1940) grameri ve Altay dili diyalektlerinden Kara Tatarlar (1966), Kumandinler

(1972) ve Çalkanların (1985) tam gramerleri olmak üzere 6'dır. 2) Fonetik, morfoloji, sentaks ve kelime biliminden ibaret olan veya pratik önemi –meselâ sözlüklerde–, ya da dilin gramer yapısının nazarı olarak aydınlatılmasında önemi olan çeşitli türden dokuz adet gramer etüdü: Karakalpak dilinin üç (1958, 1966, 1978), Nogay dilinin iki (1963, 1966), Altay dilinin iki (1947, 1966), Uygur dilinin bir (1939) etüdü ve bütün Türk dillerinin tipolojisiyle ilgili olan bir genelleştirici etüdü.

Ortak müellif veya ortak müellif ve redakteci olarak, ya da başkalarıyla birlikte ortaklaşa yaptığı gramerler ise şunlardır: *Сравнительно-исторической грамматики тюркских языков* [=Türk dillerinin mukayeseli tarihî gramerleri] (*Фонетика* [=Fonetik] 1984, *Морфология* [=Morfoloji] 1988); *Грамматика хакасского языка* [=Hakas dilinin grameri] (1933, 1974); *Грамматика карачаево-балкарского языка* [=Karaçay-Balkar dilinin grameri] (1966, 1977); *Грамматика ногайского языка* [=Nogay dilinin grameri] (1973); *Грамматика туркменского языка* [=Türkmen dilinin grameri] (1966).

Bu suretle BASKAKOV, Karakalpak, Nogay, Altay, Kabardin-Balkar, Türkmen, Uygur, Hakas, Kara Tatarlar, Kumandin ve Çalkan dilleri ve diyalektlerinin gramer yapılarını bu şekilde veya buna yakın derecede işleyip hazırladı; ayrıca Türk dillerinin bütün genel mukayeseli-tarihî ve tipolojik gramerinin hazırlanmasına katkıda bulundu.

5. Leksikoloji ve leksikografi. Nogayca (1940), Karakalpakça (1966) ve Altayca (1947) gibi konkre dillerin tarihî leksikolojisi üzerine özel araştırmalar dışında; yerine getirilmesi, Polonya (ZAJACZKOWSKI, KALUŻYNSKI), Macaristan (NÉMETH) ve Finlandiya (RÄSÄNEN) ile uluslararası işbirliği konusu olarak düşünülen etimoloji sözlüğünün yapılması hedefinin tasarlanması ile, bazı az çok öğrenilmiş bulunan Türk dilleri üzerine millî dilden Rusça'ya ve Rusça'dan millî dile olmak üzere bütün bir seri sözlükler hazırlanmasında hep BASKAKOV, en önemli görevi üstlendi.

Etimoloji sözlüğünün structuru [yapısı] hem Moskova'da, hem de Polonya, Macaristan ve Finlandiya'ya yapılan özel iş seyahatlarında defalarca münakaşa edildi. Özel bibliyografya hazırlandı ve kartoteks hazırlanmasının esasları belirlendi. Daha sonra bu düşünce gerçekleştirilemedi ve etimoloji sözlüğü meselesi, Dilbilim Enstitüsü Müdürlüğü tarafından işlenmek için sadece Türk dilleri şubesine devredildi. Böylece, 1960'lı yılların başında sona erdirilmesi planlanan bu mesele 1990 yılında dahi halledilmiş değildi. Oysa Polonya'da bu konu Prof. S. KALUŻYNSKI tarafından günümüzde dahi işlenmektedir. Finlandiya'da ise daha 1969 yılında Prof. M. RÄSÄNEN tarafından sözlük halinde sonuçlandırıldı.

Bununla birlikte, BASKAKOV'un iştirakiyle ikidilli sözlüklerin hazırlanması sürdürüldü. 1990 yılına kadar, Karakalpak, Nogay, Uygur, Hakas, Türkmen, Karaim ve Gagauz dilleri üzerine millî dilden Rusça'ya ve Rusça'dan millî dile sözlükler; ayrıca Karakalpak, Nogay, Tuba, Kumandin ve Çalkan dilleri üzerine de millî dilden Rusça'ya diyalektoloji sözlükleri olmak üzere tamamı 19 sözlük yayımlandı.

Yukarıda anılan 19 sözlükten 5'i BASKAKOV'un müellifi olduğu diyalekt sözlükleridir. Bunlar Uygurca-Rusça (1939), Rusça-Uygurca (1941), Rusça-Karakalpakça (1948), Karakalpakça-Rusça (1958), Hakasça-Rusça (1959), Karaimce-Rusça-Lehçe (1974) olmak üzere 6'sı başka müelliflerle birlikte hazırlanan sözlüklerdir. Geriye kalan 8 sözlükten 5'i, yani Rusça-Nogayca (1956), Nogayca-Rusça (1963), Rusça-Karakalpakça (1966), Rusça-Altayca (1964) ve Gagauzca-Rusça-Moldavca (1973) BASKAKOV'un redaktesiyle ve 2'si, yani Rusça-Türkmence (1956) ve Türkmence-Rusça (1968) redakte heyetine BASKAKOV'un katılımı ile hazırlandı.

Leksikolojide, Onomastik (=ad bilimi) önemli yer tutar. Rusça antroponimlere [=kişi adlarına] dair (1979) makalelerden başka, [*Тюркская лексика в*] *Слове о полку Игореве* [=İgor Alayı Hakkında Söz'de [Türkçe kelimeler]] (1985)'de, eski antroponimlere ve etnonimlere, bilhassa Doğu Avrupa'daki eski Türklerin, yani Avarların, Bolgarların, Hunların, Kıpçakların, Peçeneklerin, Kumanların, Oğuzların, Hazarların ve diğerlerinin adlarına rastlanır; çağdaş Türk kavimlerine dair yayımlanmış makalelerde de Altaylı, Başkurt, Gagauz, Karakalpak, Kırgız, Tatar, Tuvalı, Hakas ve diğer Türk kavimlerinin adlarına rastlanır (1960-1989 yılları arasındaki makaleler).

6. Fonoloji ve fonetik. BASKAKOV, bütün Türk dilleri üzerine genelleştirici araştırma (1988) dışında, değişik monografi ve makalelerde, Karakalpakça, Altayca, Karaimce, Nogayca, Uygurca ve Hakasçanın ve bir takım başka dil ve diyalektlerin fonetik yapılarını da araştırdı. Türk dilleri için Latin ve Rus alfabesini esas alarak tek bir fonetik transkripsiyon işleyip hazırladı (1959).

7. Dil kuruculuğu (alfabe, imlâ, orfoepi, terminoloji). BASKAKOV, bu problemle ilgili olarak Karakalpak, Kazak, Uygur, Hakas, Şor, Altay, Karaçay-Balkar, Nogay ve birtakım başka dillerin alfabesinin hazırlanmasına katıldı. Bu katılığı, özel makalelerin yayımlanması, 1930 yılından itibaren değişik türden toplantılara ve konre alfabe ve imlâ kuralları lâyihaları (Karakalpakça, Nogayca, Karaçay-Balkarca için) hazırlanmasına aktif olarak katılma şeklinde olmuştur. Bundan başka, alfabeler (1972) ve terminoloji (1961) çalışmalarının sonuçları üzerine genelleştirici araştırmalar; ve dil kuruculuğunun genel sonuçları ve yazıya

yeni kavuşmuş¹⁴ Türk dillerinin gelişmesi üzerine makaleler yayımladı. Bu sonuncusu, 1953 yılında İngilizce'ye çevrildi.

8. Okullarda millî dillerin (Türk dillerinin) tedrisi metotları. Bu mesele üzerine Karakalpak dili (1933, 1933, 1933, 1935), Kırgız dili (1933, 1934) ve Altay dili (1935, 1940) hakkında çalışmalar yaptı ve yayımladı.

III. BÖLÜM

METOTLAR VE KONSEPTLER

BASKAKOV'un kanaatine göre her problemin, her meselenin araştırılmasında historizm, yani metodun esası, temeli olarak, bir yandan her faktın, her olayın sentez ve analizine, öte yandan da bu olayların gelişimindeki bütünleşme ve farklılaşma süreçlerinin kaydedilmesine dayanan tarihî yaklaşım hakim olmalıdır. Baskakov, "diğer kimselerin, başka bir dilin malzemesine dayanarak ürettikleri tasarı ve planlara bakarak sonuç çıkarmaktan daima kaçındığını" söyler.

Eski gramatikal kuruluşlar gibi, onlara paralel yeni araştırmalar da, —meselâ, Arapça'nın veya daha sonraları Batı Avrupa dillerinin, bu türden Rus dilinin de grameri esas alınarak yapılmış olanlar, ki bunlar günümüzde dahi mevcuttur—, Türk dillerine münasebette, esas gramer kategorilerinde olduğu gibi, onların kendi aralarındaki nisbet hususunda da yanlış tasavvurlar uyandırıyorlar.

Herhangi belli bir Türk dilinin, ya da Türk dillerinin ayrı bir gurubunun veya bütün guruplarının öğrenilmesinde takip edilmesi gereken sıra aşağıdaki biçimde olmalıdır: İlkönce faktik malzemenin derlenmesi ve ikincisi de —bütün Türk dillerini ilgilendiren tarihyografinin mümkün olduğu kadar tam olarak öğrenilmesi; ve sadece şahsî malzemenin derlenmesi ve daha önceki araştırmacılar tarafından yapılan bütün çalışmanın kaydı, herşeyden önce mukayeseli-tarihî ve karşılaştırmalı retrospektif tipolojik metotlardan yararlanarak, dilin bütün merhaleleri üzerine dil malzemesinin analiz ve sentezine girişme hakkı tanır.

BASKAKOV, bu hükümlere uyarak, Türk dillerinin bütün guruplarının: fonksiyonel tekâmülü tarihinin orijinal konseptini [taslağını, planını]; onların sınıflandırılmasını; onların, temeli yine herbir konkre dilde yatan umumi gramer yapısını hazırlamaya muvaffak oldu.

Türk dillerinin tarihinin ve kuruluşunun bu genel yapı tarzı neden ibarettir?

Bu konuyla ilgili olarak BASKAKOV, *Введение в изучение тюркских языков* [=Türk dillerinin öğrenilmesine giriş] (1969) ve *Очерки истории функционального*

¹⁴ veya yazılı âbideleri pek az olan. [N. Y.]

развития тюркских языков [=Türk dillerinin fonksiyonel tekâmülü tarihinin etütleri] (1988) adlı eserlerinde ve çok sayıdaki hususi makalelerinde bütün temel historiyoğrafinin özetini verdi; ve onların (Türk dillerinin) sözlü ve yazılı şekillerinde farklılaşma ve bütünleşme sürecinin çokyönlülüğü ile bütün Türk dillerinin tekâmülünün tarihî devrelere ayrılmasının genel şemasını hazırladı. Tekâmülün, Türk halklarının tarihi ile sıkı münasebet içerisinde, esas tarihî devre ve merhalelerini belirledi. Bunlar: 1) Altay, 2) Hun, 3) Eski Türkçe, 4) a. Moğolca'ya kadarki, ve b. Moğolca'dan sonraki olmak üzere iki merhaleden ibaret olan Orta Türkçe, 5) Yeni Türkçe, 6) En Yeni Türkçe devresi. Dillerin tarihî farklılaşma ve bütünleşme süreçleri ve kompleks benzer özellikler teşkil eden fonetik, morfolojik ve leksik belirtilerinin tesbiti hususunda ise bütün Türk dillerinin tarihî-lengüistik sınıflandırılmasını verdi; bu da Türkolog-lengüistler, arkeologlar, etnograf ve tarihçilerden gelen akislere bakılırsa, gayet geniş bir kabul gördü.

BASKAKOV bunun da ötesinde, bir kural olarak hep Batı Avrupa gramer sistemleri ve Rus gramerine dayanan mevcut taslak ve planlardan farklı olarak, sadece Türk dillerinin kendi malzemesini esas alan ve aşağıdaki temel prensiplerde yansımaları bulan bir konsept vermiş oldu.

Her şeyden önce tahlilin silsileciliğini, yani birbirini takip etmesini, fonetik ve morfolojiden kelime ve cümleye değil, fakat kelime ve cümleden, morfoloji ve fonetiğe doğru giden bir yöntem olarak belirledi.

Kelime ve cümle, araştırmaların çıkış noktası olmuş bulunuyor; yani konuşmanın ve dilin temel kategorileri: kelime, kelime gurupları ve cümle, kominikasyonun esas şekilleri gibi izah ediliyor: a) *kelime*: dilin nominatif fonksiyonunun tezahürü ve leksik: mefhumların kendi aralarındaki —dilde kelime guruplarıyla gerçekleştirilen— münasebetleriyle birlikte mefhumlar sistemi olarak; b) *kelime gurupları*: vasıflandırma ifadesi, yani mefhumların soyutlaştırılması, genelleştirilmesi; ve *sentaks*: kelime gurupları ve cümlelerin strukturunda [=yapısında] —dilde, kelime değişimleriyle gerçekleştirilen— kelime-mefhum ilişkileri sisteminin ifadesi olarak.

Söz gelişi, kelime guruplarının kuruluşu, iki mefhumun: a) umumi olan yani tamlanan ve b) kesinleştirici olan, yani tamlayanın uyumundan oluşuyor ve tamlanana nisbetle daha belirgin [=konkre] kavramlar ortaya çıkararak mefhumların farklılığını ve belirginleştirilmesini gerçekleştiriyor. Cümlenin kuruluşu da iki substantif mefhumun: a) uygun emareler (tamlayanlar) ile veya onların husûsî, münferit, konkrete mefhum olan fâilin (subjektin) ve b) zaman ve çekim kategorilerini içeren universal dinamik emarelerle (çağdaş dillerde bir kural olarak formal bir biçimde basitleştirilmiş olan) yüklem (predikatın) ve fâile (subjekte) mevkuf husûsî, münferit, konkrete mefhumun eriyip mücerretleşmesini, genelleşmesini

gerçekleştiren; predikata [=yükleme] mevkuf mefhum ve emarelerin uyumundan oluşuyor.

Kelime gurupları ve cümlelerin mahiyet ve yapısını açıklayan bu plandan hareket ederek, mevcut konstruksiyonların yapı unsurları aşağıdaki biçimde tamamlanıyor:

I. Kelime guruplarının konstruksiyonunda:

1) *Tamlanan*, tür ve özelliğine göre iki birleşimli kelime guruplarının –abstrakt [=soyut] bir predmet veya işareti belirten bir kelimeyle (kavramla) ifade ve tamlayana mevkuf başka bir predmet veya emareyle de konkretize edilen– aslı konstruktif [=yapısal] üyesi.

2) *Tamlayan*, kelime guruplarının –tamlanana mevkuf kelimeyi (kavramı) konkretize eden bu veya diğer emareyi belirten bir kelimeyle (kavramla) ifade edilen– aslı konstruktif üyesi.

II. Cümlelerin konstruksiyonunda:

1) *Fâil*, tabiatına göre iki birleşimli cümlelerin —substantif şekilde konkrete mefhumları belirten kelime (kavram) veya kelimeler gurubu ile ifade edilen ve ikinci üyeye (yüklemle) şahıs ve kemiyette gramerce uyuşan— aslı konstruktif [=yapısal] üyesi.

2) *Yüklem*, tabiatına göre iki birleşimli cümlelerin —(çağdaş konstruksiyonlarda bir kural olarak yitirilmiş olan) mücerret, substantif mefhumdan, yani tamlanandan ve ikinci üyeye (faille) şahıs ve kemiyette gramerce uyuşan, zaman ve modallık kategorilerini haiz üniversal, dinamik bir emare olan tamlayandan ibaret kelime gurubu ile ifade edilen— aslı konstruktif üyesi.

Cümlenin bütün diğer unsurlarına, yani tümleç (objekt), zarf ve tamlayana gelince, bunlar, ikinci dereceden üyeler olarak yapı itibariyle ya fâilin veya yüklem alanına giriyor ve onları niteleyen unsurlar olarak kullanılıyorlar.

Temel ve yan cümlelerden oluşan birleşik cümlelerde, eğer yan cümle gerekli şahıs kategorisiyle şahıs ve kemiyetçe uyuşmuş olan predikatif kelime gurubu ile ifade edilmişse, o zaman temel ve yan cümlelerin yapısı müşterek olur. Eğer cümle, kendi içerisinde mastar, partisip ve bağlaç sigası terkiplerini barındırıyorsa, bu tip cümleler yapı itibariyle dönüşlü veya üyeleri mufassal olarak izah edilmiş basit cümlelere aittirler.

Bu suretle, "yarım predikatlı" konstruksiyonlara, konstruksiyonları şahıs kategorileriyle uyuşan tâbi cümleli (ekli) birleşik cümleler dahil edilebilir. İleri derecede unsurlardan oluşan bütün cümleler, tek predikatlılar olarak tetkik ediliyor.

"Yarım predikatlı" konstruksiyonlar hakkındaki mevcut konseptler, BASKAKOV'un kanaatine göre, predikatlık ve fiillik kategorilerinin karışımı ile açıklanıyor. Bununla ilgili olarak, fiilin ve her şeyden önce partisipin birtakım "gayr-ı şahsî" şekilleri bir taraftan nesneyle kullanılış özelliği taşıyarak, modallık ve zaman kategorilerini muhafaza ederek söz konusu konseptlerde yanlış olarak sadece predikat fonksiyonunda kullanılan kategoriler olarak tetkik ediliyor; aynı zamanda onlar (yani predikatlar) gibi bu fonksiyonel şekiller de yukarıda gösterilen bütün fiil (fakat predikat olmayan fiil) vasıflarını muhafaza ederek cümlenin diğer uzuvları (yani objekt, subjekt ve tamlayan) yerine de kullanılabilir.

Cümleyle ilgili bütün yapı tarzları, kısmen tam yapı tarzlarından çağdaş şekillerine kadar kendi tekâmüllerinin diakroniği içerisinde inceleniyorlar; bu, kelime gruplarına –meselâ, tamlayanın genitif haliyle olan konstruksiyonu daha tarihî telakki edilen iyelik gurubuna– olduğu gibi, cümlelere –meselâ, yüklemde terkipte *verbum finitum* şeklindeki çağdaş konstruksiyonlara göre daha tarihî konstruksiyon olarak telakki edilen; kendi terkipte dinamik fiil tamlayanının yanibaşında tamlanan olarak isim (substantif) unsuru bulunduran yüklemle olan cümlelere de– aittir.

Sentaks uyumunun gayet geniş bir incelemesini BASKAKOV *Историко-типологическая характеристика структуры тюркских языков (Предложения и словосочетания)* [=Türk dillerinin yapısının tarihî-tipolojik karakteristiği (Cümleler ve kelime gurupları)] (M. Nauka 1975) monografisinde yayımlanmıştır.

Dahası, dilin esas seviyeleri leksik ve sentaksle uyum içerisinde bütün morfoloji, bütün morfolojik unsurları —ekler, iki tip, iki sistem oluşturarak, bir yandan kelime, öte yandan da cümle yapısıyla ilgili olmak üzere— iki seviye arasında tasnif edilirler: 1) a) (eklerin anlam değiştirici ve tahvil yapıcı alt sistemleri ile) leksik semantik ve b) isim (substantif)lerin ve sıfatların şekillerini fonksiyonel olarak meydana getiren leksik fonksiyonel olmak üzere iki sistemle karakterize edilen ve kelimelerin kendi aralarındaki leksik alakayı ifade eden söz yapıcı ekler; 2) cümle üyeleri ve kelime guruplarının sentaks ilişkilerini ifade eden söz değiştirici ekler.

Morfolojinin sisteminde şekil (fórma) oluşturucu diye adlandırılanların —ki bu ekler fiil kategorilerinden hal, çatı ekleri (aktionsart, çatı, v.s. gibi) değişik terimler altında bir taraftan zaman ve sîga (modallık) kategorileri diğer taraftan ve hattâ asıl kelime yapıcı eklerden bazıları da dahil ediliyor— var olduğu hakkında mevcut konseptler kabullenilemez. Nitekim, şekil (fórma) oluşturucu diye adlandırılan bütün bu ekler, kelimelerin lügat anlamlarını değiştiriyor, yani kelimelerin kendi aralarındaki leksik alakayı ifade ediyor ve demek ki bu ekler, kelime oluşturucu ekler, yani yeni kelimeler, yeni anlamlar oluşturan ekler aittirler. Mukayese için çatı ekleri: *öl-* "ölmek" ve *öl-tür-* "öldürmek" yeteri kadar farklı mânâlardır veya tip ekleri: *at+lı* "at sahibi" ve *at+sız* "atı olmayan" v.b.

Kelime yapımı sisteminde dilin bütün leksiği kendi leksikosemantik sınıflarına —söz bölüklerine (части речи'lere) bölünüyor: 1) adlar; 2) fiiller ve 3) yardımcı söz bölükleri ("части речи"ler). Adlar da kendi aralarında: a) predmet-nitelik bildirenler (isimler, sıfatlar ve zarflar), b) kemiyet bildirenler (sayılar) ve c) заместительные¹⁵ (zamirler) diye ayrılıyor; yardımcı söz bölükleri de: a) edatlar, b) poslelog [ek (?)] ve c) bağlaçlara ayrılıyorlar.

Adların ve fiilin bütün önemli söz bölükleri her şube içerisinde fonksiyonel şekillere sahiptir:

a) substantif, b) atributif-tamlayan (substantiflerin atributivi) ve c) atributif-keyfiyet bildiren (atributiflerin atributifi).

Çağdaş söz bölükleri ("части речи"ler) isim, sıfat ve zarflar predmet-nitelik bildiren adlardan fonksiyonel şekiller olarak ayrılmışlardır. Mukayese için: Rusça'daki *сила* (sıla "güç"), *сильный* (silnyı "güçlü"), *сильно* (silno "şiddetle") [kelimeleri] —çağdaş Altay [Türk] lehçesinde predmet-nitelik ismi bildiren tek bir şekilde temsil ediliyor: *küç*.

Üç fonksiyonel şeklin tümü her söz bölümünde kendisini gösteriyor. Meselâ, Karakalpakça'da sayılarda: a) substantif şekiller: *üşlik* "üçlü", *üşew* "üçü (üç kişi)"; b) atributif-keyfiyet bildiren *üşlep* "üçlükte"; zamirlerde: a) *men* "ben", *sen* "sen", b) *menin* "benim", c) *mense* "bence"; fiillerde: a) *aluw* "ele geçirme", b) *alğan* "alan", c) *ala* "alarak", *alıp* "alıp" v.b.

Birtakım gramer konseptlerinde, bu türden olmak üzere son yazılan "Rusça'nın Grameri"nde söz bölüklerinin kategorileri ve onların fonksiyonel şekilleri birbirine karıştırılıyor. Meselâ "üçüncü", "ikinci" sayıları, sayılara değil de, yanlış olarak sıfatlara dahil ediliyor.

Kelime değiştiricilik sistemine gelince, bu kategoriye aşağıdakiler girmektedir: 1) Fâil ve yüklem ilişkilerini ifade eden şahıs ve sayı kategorileri; 2) nesneyle yüklem ilişkilerini ifade eden çekim kategorisi; 3) tamlayanla tamlananın ilişkilerini ifade eden iyelik kategorisi.

Kelime yapıcı ve kelime değiştirici bütün kategoriler diakronik içerisinde ele alınıyorlar. Kelime yapıcı ve kelime değiştirici bütün affiksler tekâmül sürecinde bazan erime sürecine maruz kalmış, hece unsurlarına veya ayrı ayrı seslere dönüşerek gramatilize olmuş gerçek anlamlı müstakil kelimeler olarak [inceleniyor].

Çağdaş Türk dilleri sondan eklemeli diller olarak, izole edici yapıdan bugünkü sondan eklemeli yapıya kadar uzun bir morfolojik tekâmülün neticelerini içeriyorlar. Bununla ilgili olarak da, kelimenin ve onun terkipteki unsurların: kök ve ek

¹⁵ *заместительные*: Cümlede aslî üyelerin, mesela fâilin, nesnenin vs'nin yerine kullanılan yardımcı üyeler için kullanılan bir terimdir. [N.Y.].

morfemlerinin yapısının analizi ve Türk dillerinin öğrenilmesinde yeni istikametlerin –kelimeyi teşkil eden morfemlerin sentaks ilişkilerinin belirlenmesi için morfosentaksis, her bir morfemin semantiğini ve onların kendi aralarındaki ilişkiyi izah edebilmek için morfomorfoloji ve her morfemi teşkil eden fonemlerin oluşumundaki kanuna-uygunlukları öğrenmek için de morfofonoloji gibi– oluşturulması lüzumu ortaya çıkıyor.

Kelimenin morfolojik yapısının mufassal tetkikini ise BASKAKOV, *Историко-типологическая морфология тюркских языков* [=Türk dillerinin tarihî-tipolojik morfolojisi (Nauka, M. 1979) monografisinde yapmıştır.

Dillerin yapısının analizindeki fonetik-fonolojik seviye, Türk dillerinin izole edici yapıdan aglütinasyona doğru ardıcıl tekâmülü teorisine dayanan konseptle sunulmuştur. Geçmişe önem veren tipoloji metoduna göre, Türk dillerinin fonolojik yapısının tekâmülünün beş esas devresi belirlenebilir: 1) Kendisinde; fonemin hecelerinin sessiz unsurlarının karakteriyle belli olan interkonsonant unsurunu bulunduran bir ünlü fonemin mevcut olduğu tek vokalli devre; 2) diğer özellikleri konsonantizmin emareleriyle belirtilen ve ses tonuna göre ayırt edilen, dar ve geniş olmak üzere iki ünlü fonemin mevcudluğuyla karakterize edilen devre; 3) ses tonu (dar ve geniş), labilizasyon (yuvarlak ve düz) ve palatalizasyon (ön damak ve arka damak ünlüleri) özellikleriyle karakterize edilen sekiz ünlünün mevcut olduğu devre; nihayet 4) ve 5) kendiliğinden olan tekâmülün olduğu gibi, diğer dillerle etkileşimin neticesinde de meydana gelen değişik innovasyonların mevcudiyeti ile karakterize edilen devreler.

Türk dillerinin fonolojik strukturunda vokalizmin tekâmülüyle beraber konsonantizm de allofonların fonemizasyonu yoluyla aşağıdaki ardıcılıkta [silsilede, biribiri ardınca devam eden bir sıraya göre] gelişiyor: 1) gürültülü ve sonoru; 2) kapanmalı ve akıcı; 3) tonlu ve tonsuzlar [ünsüzler]. Mukayese için: çağdaş Altayca'da tek bir dudak foneminin [p] mevcudluğuyla p/v, v/f, w/v gibi allofonların farkedilememesi.

BASKAKOV, Türk dillerinin fonolojik yapısının geniş analizini *Историко-типологическая фонология тюркских языков* [=Türk dillerinin tarihî-tipolojik fonolojisi] (M. 1988) monografisinde yayımlamıştır.

Bu suretle bütün seviyelerde umumi farklılaşma ve bütünleşme süreçlerinde sentaks, morfoloji, fonoloji ve leksik yapıların oluşumunda, Türk dilinin tarihî tekâmülünün genel planı, özel makaleler dışında aşağıdaki esas genelleştirici monografilerde ifade edilmiştir:

1) *Алтайская семья и ее изучение* [=Altay dil ailesi ve onun öğrenilmesi]. M. 1981.

2) *Введение в изучение тюркских языков* [=Türk dillerinin öğrenilmesine giriş]. M. 1962.

3) *Очерки истории функционального развития тюркских языков и их классификация* [=Türk dillerinin fonksiyonel tekâmülünün tarihî etütleri ve tasnifi]. Aşkabad 1988.

4) *Историко-типологическая характеристика структуры тюркских языков* [=Türk dillerinin yapısının tarihî-tipolojik karakteristiği]. M. 1976.

5) *Историко-типологическая морфология тюркских языков* [=Türk dillerinin tarihî-tipolojik morfolojisi]. M. 1979.

6) *Историко-типологическая фонология тюркских языков* [=Türk dillerinin tarihî-tipolojik fonolojisi]. M. 1988.

7) Henüz yayımlanmamış bir çalışma olan *Каракалпакский язык* [Karakalpak dili] eserine eklenen Türk dillerinin tarihî leksikolojisi, IV. C. Leksik.

Türk dilbiliminin önemli istikametlerinden biri de Rus ve Türk dillerinin karşılıklı etkileşiminin kanuna uygunluklarının öğrenilmesidir. Rus ve Türk dillerinin karşılıklı tesiri ve etkileşimi uzun yüzyıllar boyunca vuku bulmuş ve Rusça'da olduğu gibi Türkçe'de de, özellikle de son yıllarda yoğun olmak üzere derin izler bırakmıştır.

BASKAKOV'un pek çok özel makalesi dışında, bu meseleye hasredilmiş esas eserler olarak iki monografisi mevcuttur:

1) *Русские фамилии тюркского происхождения* [=Türk menşeli Rus soyadları] (1979);

2) *Тюркская лексика в "Слове о полку Игореве"* [=“İgor Alayı Hakkında Söz”de Türkçe söz varlığı] (1985).

Türkçe'ye Çince'den geçmiş olan dil unsurları üzerine yayınladığı şu makalesi de bu tür çalışmalarından biri sayılabilir: *К пролеме китайских заимствований в тюркских языках* [=Türk dillerindeki Çince alıntılara dair]. —Turcica et Orientalia. Studies in honour of Gunnar Jarring on his eightiet birthday 12 October 1987 (Stockholm 1988), 1-8.

Nihayet, konkre Türk dilleri üzerine tam monografik incelemelere, ilkönce, Karakalpakça üzerine olanları gösterebiliriz: *Каракалпакский язык* [=Karakalpak dili], 1) I. Cilt: *Диялектлер*, M. 1951, 2) II. Cilt: *Фонетик ve Морфоложи*, 1. Kısım: *Части речи и словообразование* [=Söz bölükleri ve kelime yapımı], M. 1952, 3) III. Cilt: *Морфоложи*, 2. Kısım: *Члены предложения и словоизменение* [=Cümlelerin üyeleri ve kelime değişmesi]; ve 4) Cilt IV: Bu dile ait henüz yayımlanmamış söz varlığı ve pek çok özel makaleler ve sözlükler; ikinci olarak Altay dili ve diyalektlerine dair çalışmalar: 1) *Алтайский язык* [=Altay dili], M. 1958; 2) *Диалект черневых татар* [=Kara Tatar ağzı] I. Cilt, M. 1963 ve II. Cilt, M. 1966; 3) *Диалект кумандинцев* [=Kumandin ağzı], M. 1972; ve 4) *Диалект*

лебединских татар-чалканцев [=Lebed Tatarları ve Çalkanları ağızı], M. 1985, ve [bununla ilgili] gerekli makaleler ve sözlükler; üçüncü olarak Nogay diline dair *Ногайский язык и его диалекты* [=Nogay dili ve diyalektleri], M. 1940, ve [bununla ilgili] gerekli makaleler ve sözlükler. ¹⁶

Son yıllarda yayımlanan bir makalesinde BASKAKOV, Japonya'da yapılan Türkoloji araştırmalarını da incelemiştir: *К изучению тюркских языков в Японии* [=Japonya'da Türk dillerinin araştırılması üzerine]. —*Türkologiya* 1, 1994 s. 58-62.

B i b l i y o g r a f y a :

БАСКАКОВ, Николай Александрович: *Я сделал все, что мог...* (Биобиблиографический очерк 1930-1990). [Redaktor K. K. Konkovaev. Bişkek 1995. 81 s. 8 . (Tiraj 100)], s. 1-24 ve 71-79.

[SINOR, Denis:] *N. A. Baskakov 90*. —Permanent International Altaistic Conference (P.I.A.C.) Newsletter No 23, June 1995 (Bloomington 1995), 2-4.

TIBIKOVA, Aleksandra: *Dünyaca tanınmış ünlü türkolog N. A. Baskakov 90 yaşında*. —*Türk Dili*, Sayı 522, Haziran 1995 (Ankara 1995), 726-728.

¹⁶ Prof Dr. A. N. BASKAKOV'un 1930 yılından bugüne kadar yayımlanmış olan eserlerinin tam bir listesini hazırlamaktayım. Bazı eksik, fakat gerekli malzeme elde edilince bu yazının bir tür devamı sayılabilecek olan *Prof Dr. A. N. BASKAKOV'un eserleri* listesi yayımlanacaktır. [N. Y.].